

RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING TURIZMGA TA'SIRI

Nabiyeva Madina¹

Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Biznes va tadbirkorlik oliy maktabi

KEYWORDS

raqamli texnologiyalar, turizm, sayyohlik xizmatlari, onlayn bron qilish, mobil ilovalar, raqamlashtirish, raqamli faoliyat.

ABSTRACT

Ushbu maqolada raqamli texnologiyalarning turizm sohasiga ta'siri va turizmni raqamlashtirish jarayonlari tahlil qilinadi. Muallif, ayniqsa, onlayn platformalar, mobil ilovalar, sun'iy intellekt, virtual va kengaytirilgan reallik texnologiyalarining turizmga qo'llanilishiga alohida e'tibor qaratadi. Raqamli vositalar sayohatni rejalashtirish va amalga oshirishda nafaqat qulaylik yaratadi, balki xizmatlarning sifatini oshirib, turizm sohasining global rivojlanishiga turtki beradi. Maqolada shuningdek, turizmni raqamlashtirishning iqtisodiy va madaniy jihatlari, uning innovatsion imkoniyatlari hamda texnologik muammolar va ularni hal qilish yo'llari muhokama qilinadi. Ushbu ish turizm sohasi mutaxassislari, tadqiqotchilar va amaliyotchi xodimlar uchun foydali bo'lishi mumkin.

2181-2675/© 2025 in XALQARO TADQIQOT LLC.

DOI: **10.5281/zenodo.15384065**

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Kirish

Bugungi kunda raqamli texnologiyalar hayotimizning barcha sohalariga, shu jumladan turizm sohasiga ham katta ta'sir ko'rsatmoqda. Raqamli innovatsiyalar sayohatni rejalashtirish, amalga oshirish va baholash jarayonlarida yangi imkoniyatlarni yaratmoqda. Onlayn bron qilish tizimlari, mobil ilovalar, virtual va kengaytirilgan reallik texnologiyalari, shuningdek, sun'iy intellekt orqali taqdim etilayotgan xizmatlar turizmni yangi darajaga olib chiqmoqda. Bularning barchasi sayohatchilar uchun qulayliklar yaratib, turizm sohasining rivojlanishiga yangi istiqbollar ochmoqda.

Turizmni raqamlashtirish jarayonlari nafaqat iqtisodiy samaradorlikni oshiradi, balki xizmatlar sifatini yaxshilash, sayyohlar uchun shaxsiylashtirilgan va interaktiv tajriba yaratishga imkon beradi. Shu bilan birga, raqamli texnologiyalar yordamida turizmni boshqarish, marketing strategiyalarini yaratish va foydalanuvchilarning ehtiyojlariga moslashtirish jarayonlari ancha soddalashtirilgan. Mazkur maqolada turizmni

¹ Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Biznes va tadbirkorlik oliy maktabi magistranti

raqamlashtirish jarayonlarining ahamiyati, uning asosiy yo'nalishlari, imkoniyatlari va muammolari tahlil qilinadi.

2. Mavzuga oid adabiyotlar sharhi

Happ va Ivancsó-Horváthlar raqamli turizm turistlarning ehtiyojlarini qondirishga yordam beradigan va turizm sohasidagi tashkilot va korxonalarining raqobatbardoshligini oshirishga yordam beradigan infokommunikatsiya vositasidan, IT yechimidan foydalanishni foydalanishni ta'kidlashadi [1].

Bir qator xorijlik olimlar madaniy marshrutlarni raqamlashtirish va virtual hikoyalar odamlarga turli madaniy olamlarning merosini namoyish qilish usuli sifatida talqin qilishdi [2].

O.Xurramov fikricha, raqamli turizm deganda sayohatni rejalashtirish, tashkil etish, nazorat qilish va undan bahra olish jarayonlarida raqamli vositalardan foydalanish bo'lib, bunda sayohatchilarga sayohatdan oldin, sayohat davomida va undan keyin taqdim etiladigan elektron xizmatlar majmuasi muhim ahamiyat kasb etadi [3].

Z.O.Raximov turizm sohasida raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish, barcha xizmatlar iste'molchilari, ham maishiy xo'jaliklar, ham davlat organlari, ham faoliyati muayyan meyoriy-huquqiy hujjatlar bilan tartibga solinadigan turizm sohasidagi firmalarga ta'sir ko'rsatadigan murakkab jarayondir [4], deb ta'rif bergan.

A.Shermuhamedov va D.Narzullayevalar fikricha, turizm sanoatida raqamlashtirish jarayonlari va texnologiyalari, mehmondo'stlik, restoran biznesi va umumiy ovqatlanish sifati yaxshilanganligi sababli maqsadli auditoriyani kengaytirish imkoniyatiga ega xizmatdir [5].

3. Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqot jarayonida turizmni raqamlashtirish bo'yicha ilmiy tadqiqotlar o'rganildi. Maqolani shakllantirish jarayonida kuzatish va tanlab olish, ilmiy-nazariy, empirik kuzatuv usullardan foydalanilgan. Tadqiqot natijalarining ishonchligi tadqiqotda qo'llanilgan xorijiy va milliy rasmiy manbalardan foydalanilgani bilan izohlanadi.

4. Tahlil va natijalar

Bugungi kunda raqamli turizm muhitini rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari quyidagilarga asoslanadi:

1. Turizm sohasi bilan shug'ullanadigan har bir subyekt turistning shaxsiy talab va istaklarini inobatga olgan holda uning ehtiyojlarini qondirishga harakat qiladi, boshqacha qilib aytganda, ushbu sohada individual yondashuvdan foydalanish kuchaytirilmoqda. Tahliliy ma'lumotlar turizm sohasi subyektlariga sayyohlar to'g'risida to'liq ma'lumot olish imkonini beradi, buning natijasida ular individual yondashuvdan eng samarali foydalanishlari va o'z mijozlarining ehtiyojlarini iloji boricha qondirishlari mumkin. Sayyohlik kompaniyalari o'z mijozlarining ehtiyojlarini oldindan bilishlari, ularning qiyinchiliklarini ko'rishlari va amalda qimmatli tahliliy ma'lumotlarni olishga qaratilgan joriy ma'lumotlarni tahlil qilish jarayoni yordamida ularni hal qilishga yordam berishlari kerak.
2. Multimedia tarkibi va texnologiyalarining doimiy rivojlanishi. Turizm sohasi turizm

xizmatlari va texnologik standartlarni ilgari surishda yangi yondashuvlardan foydalanishni boshlaganligi sababli multimedia tarkibi faol rivojlanmoqda. Multimedia kontentining xilma-xilligi tufayli sayohat xizmati provayderlari har bir mijoz uchun xizmatlarni shaxsiylashtirish uchun barcha vositalarga yega. Sayyohlar sohasida turizmدا innovatsion texnologiyalarga talab ortib bormoqda, masalan, mobil sayyohlik xizmati, buning natijasida sayohat yangi ranglar va taassurotlar bilan to'yingan.

Turizm sohasiga raqamli texnologiyalarning faol joriy yetilishi sayyohlarga ushbu sohadagi standart protseduralar jarayoniga tezroq moslashishga yordam beradi. Bunday protseduralar quyidagi yo'nalishlarni o'z ichiga olishi mumkin: onlayn yuklarni kuzatish, sayohat rejasini tuzish va turar joyni bron qilish uchun ariza va boshqa xizmatlar.

3. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining o'zaro bog'liq tizimini shakllantirish. Aqlli shaharlarning shakllanishi uzoq muddatli istiqbolda iste'molchilarning murakkabligi va o'sib borayotgan talabini belgilaydigan yo'nalishdir. Turizm sanoatini rivojlantirish istiqbollari to'g'ridan-to'g'ri bitta yukni bir necha transport turlari va tahliliy ma'lumotlar bilan bosqichma-bosqich yetkazib berishga bog'liq bo'lib, bu, shubhasiz, shaxsiylashtirilgan yondashuv yordamida xizmat ko'rsatish darajasini sezilarli darajada yaxshilaydi. Aqlli shaharni ifodalovchi o'zaro bog'liq axborotkommunikatsiya texnologiyalari tizimini shakllantirish va rivojlantirish tufayli turizm industriyasining samaradorligi sezilarli darajada oshadi va har bir turistga maksimal ye'tibor va o'z yehtiyojlarini sifatli qondirish beriladi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023 yil 11 sentabrda «O'zbekiston – 2030» strategiyasini tasdiqladi bu yerda raqamli texnologiyalar birinchi navbatda o'z ichiga olgan ustuvor vazifa sifatida ta'kidlangan:

«Raqamli hukumat» dasturi doirasida 300 ta ustuvor loyihalarni ishga tushirish, Toshkent shahri, Qoraqalpog'iston Respublikasi va viloyatlar markazlarini beshinchi avlod aloqa tarmog'i bilan qamrab olish

Xalqaro ahamiyatga ega avtomagistral yo'llarni to'liq mobil internet bilan ta'minlash

Buning natijasida turizm sohasi bilan bog'liq barcha davlat xizmatlarining elektron formatiga o'tish;

elektron aloqa formati orqali turizm faoliyati bilan shug'ullanadigan barcha subyektlar bilan ishlash; yagona davlat axborot platformasini yaratish, bu yerda turizm va turdosh tarmoqlar to'g'risidagi barcha ma'lumotlar turli xil va qarama-qarshi ma'lumotlarning mavjudligini oldini olish, turizmni rejalashtirish bo'yicha ishbilarmon doiralar bilan yaqinroq aloqada bo'lish uchun raqamli texnologiyalardan maksimal darajada foydalanish uchun joylashtiriladi.

O'zbekistonda 2030 yilgacha bo'lga davrda tashqi va ichki turizmni rivojlantirish uchun keng sharoitlar yaratish orqali sayyohlar sonini oshirish belgilangan xususan:

xorijiy turistlar sonini 15 millionga, ichki sayyohlar sonini 25 millionga, ziyorat

turizmi bo'yicha keladigan turistlar sonini 3 million nafarga oshirishi; xususiy investitsiyalarni jalb qilish hisobiga respublikada 30 ta yirik turizm klasterlarini tashkil etish, mehmon o'rinlari sonini kamida 2 barobarga oshirish, tog'li hududlarda 25 ta dor yo'llari

qurish, turizm mahallalari sonini 175 taga yetkazilishi; turizm xizmatlari eksportini 5 milliard dollarga yetkazish, tibbiyot va ta'lim turizmi eksportini yiliga 1,5 milliard dollarga yetkazilishi; xorijiy turistlar uchun barcha xalqaro aeroportlarda respublikadan sotib olingan va rasmiylashtirilgan mahsulotlar uchun «Tax free» tizimini joriy etilishi; «Ko'hna tarix durdonalari» milliy dasturini ishlab chiqish hamda uning doirasida madaniy meros obyektlari restavratsiya qilish, yodgorliklarda «ochiq osmon muzey»larini tashkil etilishi;

mamlakatimiz miqyosida shaharlararo avtobus qatnovini ta'minlaydigan

kompaniyalarni tashkil etishni yanada rag'batlantirilishi; jami 1000 dan ziyod elektr quvvatlash stansiyalari, ovqatlanish va hordiq chiqarish, savdo va xizmat ko'rsatish nuqtalarini tashkil qilinishi belgilangan.

Turizm sohasining samarali rivojlanishida turizm ekotizimini shakllantirish uchun maqbul shart-sharoitlarni yaratish muhim rol o'ynaydi, bu turistik faoliyatning barcha subyektlarini yelektron axborot platformasida birlashtiradi, bu yerda ular ilg'or tahlillar tufayli sayyohlar bilan ijobiy tajriba va o'zaro munosabatlar amaliyotini ijtimoiy platformalar ma'lumotlari bilan baham ko'rishlari mumkin.

Texnologik yangiliklar tufayli raqamli formatda taqdim yetilgan katta hajmdagi turistik xizmatlarni chet yelga o'tkazish mumkin bo'ldi. Shuningdek, raqamli texnologiyalar sayohat xizmati provayderi va mijozning hududiy yaqinligini talab qilmagani uchun aloqa va tranzaksiya xarajatlari kamayadi.

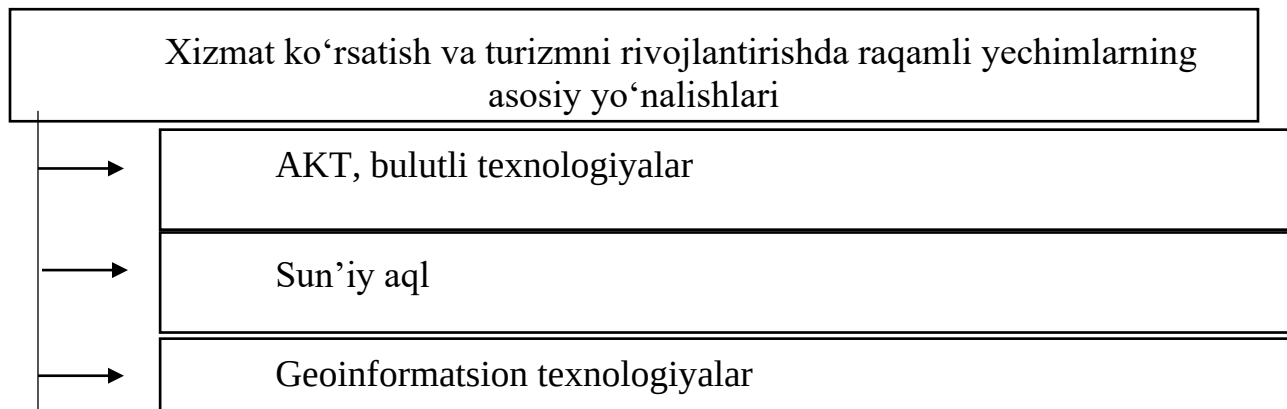
Turizm sohasida har bir mijozni sotib olish va jalb qilish uchun raqobat darajasi o'sib borayotganligi sababli, mehmonxona korxonalarini uchun avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlarini joriy yetish va ulardan foydalanish dolzarb bo'lib bormoqda.

Hozirgi davrda tuzilishi va o'zgarishi qiyin bo'lgan juda katta ma'lumotlar to'plamlari mavjud bo'lganda, an'anaviy statistik usullardan foydalanish samarasiz bo'ladi. Shunday qilib, provayder va mijozning uzoqligini hisobga olgan holda ushbu sohani yaxshilash uchun Big Dataning zamonaviy texnologik raqamli yechimlaridan foydalanish kerak.

Iqtisodiyot tarmoqlarini raqamlashtirish, shuningdek, ish o'rinlarini kengaytirishga hissa qo'shadigan, budjetdan tashqari moliyalashtirish manbalari, turistik qurilish infratuzilmasini rivojlantirish va hokazolar uchun imkoniyatlar ochadigan iqtisodiyotning tarmoq tuzilmasini modernizatsiya qilish katta ahamiyatga ega [6].

Integratsiyalashgan virtual makon interaktiv axborot o'zaro ta'siri kabi raqamli texnologik yechim orqali o'zaro aloqalar umumiy manfaatlar asosida amalga oshiriladigan onlayn hamjamiyatlardan foydalanish orqali ta'lim tizimining rivojlanishiga hissa qo'shadi.

1-rasmda turizm sohasidagi raqamli yechimlarning asosiy yo'nalishlari ko'rsatilgan.

1-rasm. Xizmat ko'rsatish va turizmni rivojlantirishda raqamli yechimlarning asosiy yo'nalishlari

Axborot-kommunikatsiya platformasi mahalliy turistik mahsulotni ilgari surish tizimini ishlab chiqishga qaratilgan funksiyalarni amalga oshirishga imkon beradigan turli xil blokklar, xizmatlar va mobil ilovalarni ishlab chiqish bo'yicha tadbirlarni amalga oshirishga imkon beradi.

Turistik shahar sharoitida raqamli texnologiyalarni rivojlantirish quyidagi asosiy yo'nalishlarga asoslanadi:

katta ma'lumotlar asosida tarmoqdagi foydalanuvchi xatti-harakatlarini qayta ishlash algoritmiga yega bo'lgan yelektron platformalar; sinxron tarjima uchun mobil qurilmalar;

tovarlar va xizmatlardan jamoaviy foydalanishga asoslangan iqtisodiy modeldagi xizmatlar;

Shahar sharoitida intellektual navigatsiya tizimlarini tashkil yetish;

Jamoat joylarida bepul keng polosali internetga ulanish;

Watkins va boshqalar fikricha, raqamli turizmning afzalliklari ko'p bo'lsa-da, bir qator kamchiliklar mavjud, masalan, shaxsiylashtirilgan xizmatlarga talabning ortib borishi, individual ehtiyoj va manfaatlar o'rtasidagi keskinlik va iste'molchilarning bunday ma'lumotlarni Internetda ishlab chiqarishga tayyor emasligi; "yuzma-yuz" muhitda murakkab operatsiyalarni amalga oshirish uchun ko'plab mijozlarni tanlash (masalan, tijorat hududlarida joylashgan yirik agentliklar); sayohat agentini ishdan bo'shatish imkoniyati mavjud [7].

Turizm sohasiga raqamli texnologiyalarni joriy yetishdan ijobiy ko'rsatkichlar hajmi texnologik, boshqaruv va ijtimoiy-iqtisodiy yo'nalishlarni hisobga olgan holda raqamli texnologiyalarni tadbirkorlik faoliyatining barcha jabhalariga integratsiyalash jarayoni natijasida maqsadlarga yerishish bilan belgilanadi.

Raqamli texnologiyalarni turizm sohasiga joriy yetish jarayoni raqamli potensialni aniq natijalar va samaralarga aylantirishga yordam beradigan tashqi va ichki harakatlar, jarayonlar, bosqichlar to'plami sifatida ifodalanishi mumkin. Raqamli yechimlarni amalga oshirishning tashqi formati sayyohlar va sayyohlik kompaniyalari o'rtasida onlayn aloqa

shaklida taqdim yetilgan, ichki format yesa raqamli potensialni aks yettirish va sayyohlik kompaniyalarining asosiy biznes jarayonlarida raqamli texnologiyalardan foydalanishga asoslangan.

Taqdim yetilgan ko'rsatkichlarning amalga oshirilishi har bir ko'rsatkichning o'sishi yeng katta ijobiy natijalarga olib kelishi bilan ifodalangan xarajatlar tarkibi va ishlab chiqarish hajmini o'zgartirish orqali kompaniya foydasiga ta'sir o'tkazish uchun potensial imkoniyat natijalarini hisoblash orqali turizm munosabatlari ishtirokchilarining raqamli faolligi darajasini baholashga imkon beradi.

5. Xulosa va takliflar

Shunday qilib, raqamli turizm muhiti raqamli faoliyatni, raqamli potensialni va tashqi ta'sirlarga raqamli chidamliligini yeng yaxshi aks yettiradigan prinsiplarga asoslanishi kerak, xususan:

turizm sohasining barcha tarmoqlari va yo'nalishlarini keng miqyosda

avtomatlashtirish; turistik mahsulotni ishlab chiqarish va sotishning barcha tizimlarini mustaqil

nazorat qilish;

Turistik xizmatlarni amalga oshirishning asosiy bosqichlari qayta aloqa qilish imkoniyatini hisobga olgan holda yelektron platformada Real vaqt rejimida ishlaydigan tizimga asoslangan yagona formatdagi funksional bo'linmalar faoliyati bilan ta'minlanishi kerak.

Ushbu formatda turizm sektorining raqamli faoliyati ichki va tashqi raqamlashtirish intensivligi darajasi, raqamli potensialdan foydalanish darajasi va raqamli barqarorlik orqali ifodalangan raqamli transformatsiya jarayonlari natijasida yuzaga keladigan ta'sirlarning qisqacha tavsifi sifatida ko'rib chiqiladi.

Shu sababli, raqamli faoliyatni rivojlantirish turizm faoliyatining barcha biznes jarayonlarida raqamli o'zgarishlarga tayyor bo'lish qobiliyatini, ularni turizm sanoatining amaliy qismida barqaror amalga oshirish imkoniyatini o'z ichiga olishi kerak, bu yesa ushbu konsepsiyani turizm faoliyatining barcha sohalarining ijtimoiy-iqtisodiy samaradorligini belgilaydigan raqamli komponentlar orqali ifodalaydi.

Shunday qilib, so'nggi o'n yillikda O'zbekistonda va dunyoda turizm sohasi raqamli texnologiyalarning rivojlanishi natijasida yuzaga keladigan omillar ta'siri ostida shakllandi. Turizm muhitida raqamli texnologiyalarning faol rivojlanishi raqamli kompetensiya va ko'nikmalarga yega bo'lish, yangi texnologik sharoitlarga moslashish, aloqa, o'zaro ta'sir va ish usullarining yangi usullarini ishlab chiqish doirasida turizm subyektlarining parallel rivojlanishini nazarda tutadi. Raqamli texnologiyalar hayot tarzini, bo'sh vaqtini, harakatchanligini va turizmini barcha ko'rinishlarida tubdan o'zgartirdi. O'zbekistonda turizmni mintaqaviy darajada rivojlantirish uchun yo'nalishlarning salohiyati va imkoniyatlarini ochib beradigan yangi raqamli muhitda ularni amalga oshirish uchun turizm mahsulotlarini ishlab chiqish kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Happ, É., & Ivancsó-Horváth, Z. (2018). Digital tourism is the challenge of future– a new approach to tourism. *Knowledge Horizons. Economics*, 10(2), 9-16.
2. Gonçalves, A. R., Dorsch, L. L. P., & Figueiredo, M. (2022). Digital tourism: an alternative view on cultural intangible heritage and sustainability in Tavira, Portugal. *Sustainability*, 14(5), 2912.
3. Xurramov O.K. Raqamli turizm. Darslik. Buxoro: Durdona, 2021. 16-b.
4. Rakhimov, Z. O. (2022). The importance of the development of the digital economy in the field of tourism in Uzbekistan. *Builders of the future*, 2(02), 221-227.
5. Шермухамедов А., Нарзуллаева Д. (2020). Цифровизация туризма. //«Экономическое обозрение, №9 (249)
6. Воликов О.А., Долматова А.С. Роль инноваций в формировании стратегии организации ту-ристской сферы // Карельский научный журнал. 2020. Т.9. №3(32). С. 123-126.
7. Watkins, M., Ziyadin, S., Imatayeva, A., Kurmangalieva, A., & Blembayeva, A. (2018). Digital tourism as a key factor in the development of the economy. *Economic annals-XXI*, (169), 40-45.